

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEJSKI POKRAJINI

N A R O Č N I N A :

Za Italijo: polletna 400 lir -
letna 700 lir - Za inozemstvo:
polletna 700 lir - letna 1200 lir
- Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 30.— lir

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIR TEDOLDI
Tisk. Missio - Udine - Videm

Leto XIV. - N. 6 (276)

UDINE, 1. APRILA 1963

Izha je vsakih 15 dni

ČUDNO PREDVOLILNO OZRAČJE

KATERI BODO PORAŽENI?

Pelizzo in Marangone v nevarnosti - Schirattija in Beltrameja so izključili iz list, Solari pa je kandidaturo odklonil

Zares čudno je razpoloženje v letošnjem predvolilnem času — volitve se bodo namreč vršile, kot znano, 28. in 29. t.m., ker se ne govori dosti o tistih kandidatih, vseh list, ki bodo po vsej verjetnosti izvoljeni ali ponovno potrjeni, pogovori se sučejo skoraj izključno okoli onih, ki bodo verjetno poraženi.

Da bodo naši čitatelji seznanjeni, pojasnjujemo oziroma ponavljamo, da je v našem volilnem okrožju (Videm-Gorica-Belluno) predstavljenih za poslansko zbornico osem list s 111 kandidati, liste, katere tu spodaj objavljamo.

Kandidatov za senat, z ozirom na volilno okrožja, kjer bodo glasovali volivci slovenskega jezika Furlanske Slovenije, Rezieje in Kanalske doline, je trinajst in sicer:

Volilno okrožje **Cedad**: Lazzaro Alfredo, bivši župan v Cervignano, za PCI; Gabassi Pietro za MSI (neofasisti); Sirch Giuseppe iz Vidma za PLI; Guarnotta Gianni iz Vidma za PSDI (ta kandidat je sin mešanega zakona, mati je Slovenka iz Nadiške doline); Pelizzo Guglielmo, župan v Cedadu, za D.C.; Angeli Giobatta, bivši župan v Tarcentu in predsednik pokrajinskega ANPI, za PSI.

Volilno okrožje **Tolmezzo**: De Caneva Tranquillo, sindikalist iz Tolmezza, za PCI; Jus Luigi iz Vidma za PRI; Fant Umberto iz Tarcenta za MSI; Raber Arturo za PLI; Zanier Attilio, pokrajinski svetovalec iz Smitimberga, za PSDI; Biasutti Lorenzo, dosednji poslanec, iz Forgarie, za D.C.; Bonacina Ercole, iz Rima, za PSI. Ta zadnji je član osrednjega vodstva PSI in je bil predlagan za kandidata od centralnega komiteja stranke tudi za volilno okrožje Pordenone.

V volilnem okrožju Cedad bodo volili Slovenci sledečih komunov: Sv. Peter, Prapотно, Podbonesec, Sovodnje, Sv. Lenart, Srednje, Dreka, Grmek, Tavorjana, Fojda in Ahten. V tolmeškem volilnem okrožju pa: Neme v Krnahtski dolini, Tipana, Brdo, Gorjani, Rezija in Kanalska dolina.

Naj pripomnimo, da trije izmed znanih poslancev ne kandidirajo pri sedanjih političnih volitvah. Dva od teh — Schirattija od DC in Beltrame od PCI —, ker so tako določile stranke, in Solari, ker je sam odklonil kandidaturo.

Na splošno se predvideva, da bo izvoljenih v poslansko zbornico v našem volilnem okrožju 8 poslancev na listi D.C., dva gotova ali trije možni na listi PSI, dva na listi PCI in eden gotov in morda dva na listi PSDI, razen eventualnih variant, ki bodo odvisne od ostankov.

Pri prihodnjih političnih volitvah prav gotovo ne bo manjkalo tudi presenečenj, morda še velikih, kot so bila pri zadnjih volitvah, ko sta odletela kar dva nosilca list: Berzanti, nosilec liste D.C., in Lizzero, nosilec liste PCI.

V seznamu verjetno poraženih sta tudi dva pomembna poslanca: Martina iz Gradeža, za čigar izvolitev so bili pri preteklih volitvah odločilni prav glasovi volivcev slovenskega jezika videmske pokrajine, katerim ni izpolnil nobene storjene obljube, in Marangone, posebno odkar je večkrat izjavil in tudi napisal v svoji propagandni brošuri «Finalmente la Regione Friuli-Venezia Giulia!» (Končno dežela Furlanija-Juljska Benečija), ker ne uživa zaupanja volivcev slovenskega jezika, katerih glasovi, lahko rečemo, so bili leta 1958 tudi skoraj odločilni za njegovo izvolitev v parlament. Marangone je med drugim izjavil v poslanski zbornici, kar se tiče slovenske jezikovne manjšine, tudi tole: «Quelle minoranze sono oggi divise in tutti i partiti politici costituzionali presenti in questa Camera. Non possiamo e non dobbiamo creare le condizioni per cui esse si uniscano in un solo gruppo politico a se stante. Questo sarebbe un gravissimo errore (podčrtal smo mi). Le minoranze etniche della Regione Friuli-Venezia Giulia devono essere rivolte verso Roma, se così mi posso esprimere. Non dobbiamo consentire che per colpa nostra tengano sempre gli occhi rivolti verso Lubiana: devono imparare a guardare a Roma. Devono guardare a Roma come tutti noi... Questo io lo definisco un atto patriottico». (Te manjšine so dalec

deljene na vse ustavne politične stranke, ki so prisotne v tej zbornici. Ne moremo in ne smemo ustvariti pogojev, da bi se te združile v eno samo samostojno politično skupino. To bi bila velika napaka. Etnične manjšine dežele Furlanija-Juljska Benečija se morajo obračati proti Rimu, če se lahko tako izrazim. Ne smemo dovoliti, da bi po naši krivdi vedno gledali proti Ljubljani: naučiti se morajo gledati na Rim. Morajo gledati na Rim, kakor mi... To smatram jaz za patriotično dejanje». Slovenci pa, posebno tisti, ki so leta 1958 zanj glasovali, smatrajo to izražanje podobno izražanju fašistov.

Kar se tiče kandidatov za senat je v nevarnosti, da ne bo zopet potrjen, čedadski župan Guglielmo Pelizzo. Ta je, kot znano, podtajnik pri ministrstvu za obrambo in mu očitajo, da je trdna opora «skritega strelca» Andreottija, ki je minister za obrambo in najvidnejši predstavnik demokristjanske filofasistične desnice. V čedadskem volilnem okrožju, posebno v Nadiški dolini, mu izpodjedajo teren predvsem socialdemokrati, ki mu očitajo tudi, da ni v vseh teh letih miglil niti s prstom, da bi se odpravile ali vsaj omilile volaške uslužnosti, ki onemogočajo katerikoli industrijski razvoj. Prav nič se ni zanimal tudi, da bi se preprečila likvidacija tovarne «taninskih ekstraktov» v Cedadu, podrtje cementarne v Sv. Lenartu in zaprtje vseh karnolomov v Nadiški dolini. V vseh teh obratih je bilo zaposlenih na stotine slovenskih in furlanskih delavcev, kateri so ostali brez dela in so morali v emigracijo.

Pa ne samo to, so še druge okoliščine, ki bodo zmanjšale verjetnost ponovne izvolitve Pelizza: njegov tekmeč Biasutti, ki kandidira v tolmeškem volilnem okrožju, ga bo prav gotovo izpodrinil, ker kandidira v takem volilnem okrožju, kjer se je številno demokristjanskih volivcev ohranilo, medtem ko se je v čedadskem volilnem okrožju za senat zelo zmanjšalo zaradi emigracije in tudi zaradi priključitve — po ukinitvi volilnega okrožja San Vito al Tagliamento —

volivcev okrajev Latisana in Codroipo, kjer ima krščanska demokracija, kot so pokazale zadnje politične volitve, zelo slabe pozicije.

Naj dodamo še to dejstvo, da mora krščanska demokracija zagotoviti tudi Trstu izvolitve enega senatorja in do tega lahko pride le, če žrtvuje čedadskega župana Pelizza. Da to drži, je očitno, kajti Biasutti, ki je doma iz Karnije, kandidira tudi v poslanski zbornici in bo gotovo izvoljen v obeh vejah parlamenta. Če ne bo izvoljen noben senator v Trstu, bo moral Biasutti optirati za poslansko zbornico in prepušiti mesto senatorja tržaškemu prvemu neizvoljenemu kandidatu. V Vidmu, Gorici in Pordenonu, kjer kandidirajo Tessitori, Vallauri in Garlato, izgleda, da

(nadaljuje na 3. strani)

Karakteristična hiša z lesenimi stopnicami in balkonom v Črnem vrhu. Opis o ekonomskih razmerah teh krajev sledi na 2. in 4. strani.

NA SEDEŽU FURLANSKE ZBORNICE ZA TRGOVINO

Plodovita konferenca ekonomistov iz Furlanije in Slovenije v Vidmu

Obmejni sejem «Alpe-Adria» in poseben clearing - Možnost zaposlitve naše kmečke delavne sile v obmejnem pasu

Na sedežu trgovinske zbornice v Vidmu so se sestali predstavniki Gospodarske zbornice Slovenije in predstavniki furlanskih gospodarstvenikov. Proučili so vprašanja, ki so povezana z razvojem gospodarskih in turističnih odnosov med Slovenijo in Vidmom. Sestanku je predsedoval grof di Maniago. Z jugoslovanske strani so bili navzoči Cvetko Kobal, podpredsednik Gospodarske zbornice Slovenije, Miran Goslar, načelnik urada za trgovino z inozemstvom, in Ladoslav Dolinšek, tajnik odbora za obmejne sporazume; s furlanske strani pa dr. Ferruccio Job član izvršnega odbora

videmske trgovske zbornice, Antonio Camuffo predsednik združenja trgovcev furlanije, dr. Gaetano Skorzon, Giovanni Molina tajnik furlanske oortniške zveze, dr. Esente Ricciotti, geom. Battilana, dr. Franco De Luca in generalni tajnik videmske trgovske zbornice dr. Nello Zurco.

Razpravljali so o prihodnjem sejmu «Alpe Adria» v Ljubljani. Poudarili so potrebo, da se poveča izvoz. Slovenski predstavniki so predlagali, naj se ob prihodnjem sejmu ustanovi clearing, tako da se bodo vršila plačila v kolektivnem računu ter da bodo lahko zainteresirana podjetja sklepala kupčije med sejmom kakor tudi skozi vse leto. Seveda bo treba koordinirati uvoz in izvoz. Furlanski predstavniki so ugodno sprejeli ta predlog slovenskih gospodarstvenikov. Med sestankom so obravnavali tudi druga vprašanja, kot na primer izdajanje vizumov, razširitev obmejnega področja ter možnost razpolaganja s krajevnim delovno silo za določena kmečka dela. Slovenski predstavniki so zagotovili, da bodo za to stvar posredovali pri jugoslovanskih oblasteh.

Nato so se slovenski gospodarstveniki sestali s predsednikom pokrajine Burtolom in z županom Cadettom. Med tem obiskom so z obeh strani izrazili željo, da bi se predstavniki oblasti z obeh obmejnih področij bolj čisto sestajali, da bi dosegli bolj intenzivno sodelovanje na vseh področjih z medsebojnimi izmenjavami umetniškega, kulturnega in gospodarskega značaja.

BOCEN — JAVNI TOŽILEC za Južno Tirolsko je zahteval od italijanskega vrhovnega sodišča, naj bo proces proti 150 osebam, ki jih obtožujejo terorističnih dejanj, v kakšnem drugem kraju, ker se predstavniki italijanskih oblasti v Južni Tirolski boje, da bi sojenje na tem področju lahko izzvalo nered.

RIM — Začeli so se italijansko-jugoslovanski ekonomski razgovori, na katerih proučujejo vprašanja ekonomskega sodelovanja med obema državama in bodo sklenili nov trgovinski sporazum, ker je dosedanj nehal veljati 31. marca t.l.

VIDEM — Industrija elektronskih aparatov «SOLARI» je izgotovila vse naprave za avtomatično delovanje milanske železniške postaje. Takšno vrsto naprave imajo sedaj samo v nekaterih večjih mestih v ZDA in v Bruslju.

TORIN — Ugotovili so, da se je v zadnjih desetih letih naselilo v to pokrajino nad 600 tisoč ljudi iz Južne Italije.

RIM — Nek general, ki je bil zapleten v afero letalskega kumicija, je bil pogojno obsojen na 8 mesecev zapore. Tudi nek drugi funkcionar v nekem ministstvu je bil obsojen pogojno na eno leto zapore, ker je državi izmaknil 282 milijonov lir.

CHIASO — Od 1. januarja do 28. februarja je šlo preko meje v Svico no delo 162.000 italijanskih delavcev.

AOSTA — V preteklem letu so dohodki za turizem znašali v Dolini Aoste nad 7 milijard lir, to je nad 70.000 lir na vsakega prebivalca te dežele.

MILANO — Pred nedavnim so otvorili «Fogolar Furlan», katerega predstvedstvo je prevzel nek profesor iz Napoli. Med Furlani je to vzbudilo veliko nezadovoljstvo.

PORDENONE — Južno od tega mesta je začela obratovati nova tovarna raznih strojev in bo v teku enega leta mogla zaposliti okoli tisoč delavcev.

ACQUAVIVA COLLECROCE — Demokristjanski poslanec La Penna je izjavil ob priliki nekega volilnega govora, da se bo zavzel za čimprejšnjo ustanovitev tečajev za hrvaški jezik v Termoli, da se bo moglo tamkajšnjo prebivalstvo seznaniti s hrvaško in drugo slovansko literaturo.

Kandidatne liste za poslansko zbornico

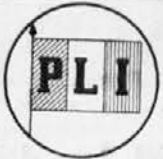
Lizzero Mario
Battello Marco
Bettiol Franco
Bertot Giovanni
Bosari Otello
Bulfoni Luigi
Franco Raffaele
Francovig Leopoldo
Jarc Giuseppe
Migliorini Giovanni
Moschioni Antonio
Murar Augusto
Orletti Baudero
Selli Maria

Bonotto Guido
Da Rold Aldo
Da Rold Alessandro
De Bernardo Silvio
De Brumatti Dante
Fano Giuseppe
Fabrici Carlo
Feregotto Dino
Jus Luigi
Missana Pietro
Signoretta Paolo
Volli Ezio
Zambon Giuseppe
Zuberti Agostino

De Michieli Vitturi F.
Boschi Vittorio
Bottega Antonio
Buzzi Antonio
Comis Guido
Durighello Geremia
Fabbro Corrado
Fabris Oscar
Giacomelli Carlo
Levi Duilio
Pascoli Eno
Ruberti Rocco
Spanghero Italo
Turco Clorindo F.

Aita Federico
de Asarta Stefano
Bortolotto Armando
Brusin Giorgio
De Simon Ilvo
Gasparini Ugo
Marin Luciano
Pascatti Antonio
Protti Carlo
Renzi Giuseppe
Salice Giuseppe
Stavro Santarossa G.
Tazzer Fedele
Taverna Archimede

Barbesin Riccardo
Bellini Eros
Bortoluzzi Pietro
Cantarutti Armando
Ceccherini Guido
Dissette Danilo
Francescon Pietro
Marpillero Vittorio
Martini Gino
Nardini Ermenegildo
Preti Rolando
Rossi Bruno
Slongo Pietro
Zuccalli Lanfranco

Barresi Orazio
Borgobello Giuseppe
Bortot Ives
Carlesso Domenico
Cavarzerani Luigi
Del Pin Prospero N.
Della Bianca Alvio
Raspi Sergio
Rosa Bian Ermeneg.
Roberti Giovanni
Silverio Domenico
Soravito Teresa
Trojan Alessandro
Zancanaro Luciano

Armani Arnaldo
Biasutti Lorenzo
Bressani Piergiorgio
Chiavola Emanuele
Colleselli Armando
Corona Giacomo
Fusaro Alessandro
Leschiutta Giovanni
Martina Michele
Olivieri Luigi
Tonutti Giuseppe
Toros Mario
Vicario Giovanni

Bergoglio Luciano
Bettoli Mario
Blarzano Primo
Cellie Massimo
Da Roit Armando
De Toffol Pasquale
Facchin Giovanni
Fortuna Loris
Gabino Guerrino
Marangone Vittorio
Marinčič Ivan
Mauro Ivan
Pirzio Birolì D.
Zuliani Elio

IZ PODBONESCA V ČRNI VRH

Strašno slabe ceste - Komunska administracija... na dnevnem redu - Limanice za glasove - Zaskrbljeno ekonomsko stanje - Upanje v bodočo deželno upravo

Nekoliko ven iz Podbonesca, na komunalni cesti, če jo čisto sploh moremo imenovati, ki vodi iz Podvršca v Arbec, Zapotok, Kal in potem v težje dostopen Črni vrh, ki je oddaljen od doline kakih 14 kilometrov, se je pred nedavnim utrgal zemeljski plaz in za nekaj dni je bil onemogočen vsak promet.

V te kraje smo se podali prav zaradi te elementarne nezgode, ki je nastala zavoljo pomladanskega deževja in deloma, morda še največ, zaradi malobrižnosti tistih, ki bi morali skrbeti za vzdrževanje cest, regulacijo voda in za pogozdovanje. Plaz, katerega so že odstranili, nas pa ni dosti prižadel, bile so druge reči, ki so vznepale našo pozornost, predvsem delovanje podboneške komunske administracije... vzorne administracije, posnemanja vredne.

Vprašali smo, če bi mogli govoriti s sekretarjem komuna.

— Je šel v Genovo na «adunato» alpincev in ga ne bo več dni.

— In ni nikogar, ki bi ga nadomestoval?

— Mah?! — in je uradnik skomiznil z rameni.

— Kaj pa gospod «sindaco», je morda ta tukaj? — smo vprašali.

— Ne, tudi tega ni, je v Tarčetu v svoji «butigi».

— Pa bo vsaj kdo na volilnem uradu?

— Tudi tega ni, šel je v Čedad po plakate.

Torej ne moremo ničesar opraviti in postalo nam je še tesnejše pri srcu, ko smo videli tam na komunu celo vrsto ljudi, ki so čakali in prosili za kak dokument ali informacijo. Na komun se bodo morali vrniti dvakrat, trikrat, štirikrat ali morda še večkrat, da bodo kaj opravili. Tu in tam se slišijo pritožbe proti tej čudni navadi, seveda so bolj ostre izven komunskih lokalov in posebno v oddaljenih vaseh, ki so težko dostopne in ki ena sama pot do komun stane velikih naporov in dosti dragocenega časa.

Pa preidimo na drugo.

Na zelo slabo vozni komunski cesti, katero smo preje omenili, smo našli na skupino delavcev, ki so popravljali ceste. Temu se nismo prav nič začudili. Še ta mesec bodo politične volitve in seveda pomaga vse, tudi majhno popravilo ceste, da se daje ljudem vtis, da se nekaj le dela. Takšne drobtinice so neke vrste ogleдалca za škrljančke ali bolje «limanice za glasove».

So majhne reči, ki konec koncev zelo malo pomagajo in ne morejo nikakor rešiti pravega vprašanja komunalnih cest in relativnih povezav, da ne govorimo o skrajno slabem in nevarnem delu ceste, ki vodi iz Arbeča v Gorenjo vas. Prav nič boljši niso niti oni kolovozi, ki peljejo iz Podvršca v Arbec, Kal in Črni vrh. Naj si bodo ceste ali kolovozne poti, vse so skoraj popolnoma zapuščene, ker jih premalo in preslabo vzdržujejo. Ob nobeni poti ni videti nikjer nobenega kupčka peska za posipanje, obcestni jarki so zasuti s kamenjem in zemljo, ki se vali ob vsakem nalivu z bregov, cesta je vsa jamasta in razrita.

— Zakaj se ne pritožete, zakaj ne protestirate, zakaj ne greste naprej? — smo vprašali nekega zavednega in prijaznega domačina.

— Bilo bi vse zastoj, saj ne bi nič pomagalo; tudi protesti bi našli na enaka tla.

Ko smo se še bolj poglobili v zadevo, smo videli, da se je prav malo ali nič spremenilo v tem predelu Nadiške doline, posebno ne na poljedelskem sektorju (edina mlekarja je v Črnem vrhu) in zato ljudje, ki vsak dan bolj obupujejo nad takšnim nezgodnim stanjem, neprestano emigrirajo. Prav ta dan, ko smo prišli v vas, so odhajali trije. Rekli so nam: — Kaj naj tukaj počnemo, ali naj trpimo lakot in živimo tja v tri dni brez nobene perspektive? In dosti je takih, ki imajo korajžjo govoriti o nekem ekonomskem čudežu, o nekem «miracolo economico»! Čudež, «miracolo», ja, za kapitaliste in velike gospode, ki vse požro, in ti, skupno s tistimi, ki so na «governu», pušajo nas v takšnem stanju. Potem pa se pišejo po žurnalih, da nam je dobro, da so nardili pri nas to in ono, da so dali našim krajem toliko in toliko milijard.

Poleg vseh potrebnih reči, ki manjkajo, da bi bilo zagotovljeno ljudem vsaj najnujnejše za preživljanje, za dostojno hišo, oblačilo itd., naj omenimo tudi šolo.

Solsko poslopje v Zapotoku je na primer bolj podobno razpadajoči kmečki hiši, s samo dvema vlažnima in zatohlimi učilnicama in enimi vrati, ki so usmiljenja vredne. Pred šolo stoji ob času pouka, ob cesti nasproti, luksuzna «milietrecento» nekega učitelja iz doline, ki se zares ne sklanja s toliko revščino in je v kontrastu tudi s svojimi kolegicami, ki morajo uboge reve prehoditi tja in nazaj in ob vsakem vremenu več kilometrov naporne strome ceste.

Ni pa kaj reči naravnim lepotam in tudi zdravstvenim pogojem so tu dobri: zrak je čist, da resnično krepi pljuča in nenavadno vzbudi dober apetit. Tudi razgledi so krasni, naravnost pravljinski: nasproti se mogočno

dviga zasnežen Matajur, spodaj ležeca dolina, po kateri žubori bistra Nadiža ter se nam odpira pogled po vsej furlanski nižini tja do morja in tu pa tam prepadi, ki so tako globoki, da človeku zastane dih, ko pogleda vanje. Sem pa tja se košati kaka jelka, ki razpleta svoje dolge veje kot blaga gozdna vila svoje lase, v grmičevju pa žvrgole vsakovrstne ptice, ki gnezdiijo prav v teh dneh.

Toda ko se umaknejo vse te lepote in očarljive vabe narave, ostane trpka resničnost pomanjkanja, ki se ne prikaže nikoli na nobeni razglednici kot se prikažejo panoramični motivi in

folklorne zanimivosti, da bi pritegnili tuje in s tem pospešili turizem.

Kdaj bodo le napravili kaj koristnega in dobrega v teh krajih? Kdaj se bo gospodarstvo poživilo, toliko dvignilo, da bo tem našim ljudem zagotovljen vsakdanji kruh na domačih tleh? Z volilnimi obljubami prav gotovo ne, saj teh niso še nikoli izpolnili. In prav zato ne preostaja drugega kot zaupati v razumnost, modrost in v čut pravičnosti tistih, ki bodo, upamo, kmalu poklicani, da vodijo deželo Furlanija-Juljska Benečija.

Medtem pa draginja narašča vsak dan bolj!

Jos.

ČRNI VRH. Tako gledajo od blizu skoraj vse hiše v tej zakotni gorski vasi. Kljub težkemu življenju — vse pridelke morajo znositi na hrbtu, nad dve uri hoda do prve avtobusne postaje — pa morajo ti ljudje plačevati zelo visoke dajatve.

NOVICE IZ NADIŠKE DOLINE

Platišče

BODO PROSNID, BREZJE IN PLATIŠČE OPROSCENI PLAČEVANJA DAVKOV?

Zvedeli smo, da je videmska prefektura pregledala žalostno stanje vasi Brezje, Prosnid in Platišče, ki so bile cele tri mesece izolirane od sveta zavoj hude zime in da proučuje možnost, da bi za letošnje oprostila te vasi vsaj plačevanja tas. Domači odbori za ekonomsko poživitev (comitati di rinascita economica) so že začeli računati koliko bi morala prefektura -potom «Ente Comunale Assistenza» - dodeliti, da bi se plačali davki, ker tem se ni mogoče izogniti, potem ko so bili obremenjeni.

Komun se za to reč ni prav nič interesiral, intervenirati so morali drugi ljudje, ki nimajo v rokah administracije.

Iz pod Matajurja

SMRTNA NESREČA PRI DELU Smrtno se je ponesrečila par djele 57 letna Antonija Jelina iz Čeplatišč. Žena je obrezovala venjike in je padla takuó nesrečno z lestnic, da ji je ta padec ko-

stal življenje. Sobit so jo pejal v čedadski špital, kjer so upali, da jo bodo rešili smrti, a vsa skrb zdravnikov ni nič pomagala, umrla je za posledicami en teden kasneje.

V čedadski špital so muorli pejati tud 40 letnega Petra Zlunderja, zaki se je močno urjezu s črepinjami v čampno roko. Tam so mu rano zašil in bo ozdravu v treh tjeidnih.

Stara Gora

V Čedadu se je sestala te dni športna komisija A.C.I. (italijanski avtomobilski klub) iz Vidma, da je razpravljala o avtomobilskih korskah, ki bi se muorle vršit iz Čedada na Staro goro mjesca maja. Vse pa kaže, da tistih korsk ne bo, vsaj mjesca maja ne, zaki se ne bo moglo popraviti cjevste v tako kratkem času. Kot vjemó, so djela na tej cjevsti v teku že več ljet, enkrat zavoj napejave vodovoda, drugič zavoj eliminiranja ostrih ovinkov in takuó naprej. Za njeno uzdarževanje skarbi provinca, in kot izgleda ta njema pravega progeta za nardit djela.

Tajšno zavlačevanje s popravili sevjeđa škoduje domačinom, pa tud turisti nočejo hodit sem, zaki ti se radi komod vozijo po gladkih poteh.

KRATKE DOMAČE NOVICE

Su bid

ANA SKUBLA POSTALA ŽRTEV PROMETNE NESREČE

Kaj se muormo rjes sprijazniti z mislijo, da ne bomo nikol več videli v naši sredi 19 ljetne Ane Skuble, ki je bila še pred božičem med nami vsa nasmejana, polna ljepih upov, kar se je parpravljala, da gre parvikrat na djelo v Švicero? Zlo nas je pretresla novica, ki smo jo izvedali po telegramu, da se je tam smartno ponesrečila par njekem avtomobilskem incidentu. Kot toliko naših čeca, si je tudi mlada Ana šla služiti kruha po svjetu, saj je njena domača zemja takuó revna, da ne more preživljati vseh svojih otrok. V preteklosti sta šli v Švico že dve njeni sestri in zatuó je z malo buj lahkim korakom stopila na to težko pot.

Izguba te naše mlade vaščanke v cvetu mladosti je nas vse zlo zaboljela. Bla je vesela in nežna čeca, nimar parpravljena pomagat vsakemu, ki je imel potrebo njene pomoči. Luč sveta je zagledala glih u času, kar je njena vas bla v ognju, kar so jo bombardirali in požgali fašisti ljeta 1944 in zatuó je bla njena parva zibelka niiva, kamor se je pač mogla njena mati v sili zašeti. Njeno živjenje ni blo zatuó že od parvih ur rožnato in zavoj tega ie imjela sedaj, kar je muogla iti na djelo, pred sabo vse polno ljepih progetov, a kruta usoda ji ni prizanesla.

Ne bomo te pozabili, spomin nate bo ostal nimar svetel, kot je bla svetla tvoja duša.

Srednje

ROJSTVA, POROKE IN SMRTI V LETU 1962

V lanskem ljetu sta se rodila samo dva otroka v naši fari, umrlo pa je osem oseb.

Rojstva: zakoncema Albertu Hvalica (Qualizza) in Antoniji Stulin iz Klinca se je rodila hčerka Irena. Evgeniju in Sofiji Lauritič iz Černetičev pa sin Klavdio.

Poročili so se: Marcela Martinič z zidarjem Sergijem Terlikarjem iz Sv. Lenarta, Alide Barbeti iz Sredenj s kovačem Elianom Pauluzzijem iz Urbignaca pri Bujah in Postregna Giuliana iz Sredenj s Santejem Colavito iz San Michele al Tagliamento.

Sodeč po že opravljenih djelih je komisija določila, da se bojo korse vršile prvo nedejo septembra mjesca, če pa še ne bo cjevsta postrojená, jih bojo pa sevjeđa preložil še za 'no ljetu, kot jih odlašajo že nekaj ljet.

Izpod Kolovrata

Inšpektorat za gozdarstvo je te dni odobril proget za ojačenje vodovodov v vaseh Kras, Ocnebrdo in Trušnjah. Ti kraji trpe vsako poletje veliko pomanjkanje pitne vode in zatuó imajo ljudje v tjem ljetnem času zlo velike težave, posebno zaki redijo dosti krav in jo nucajo za napajanje. Z ojačenjem vodovodov jim bo prišparanega dosti truda, saj so muorli hodit po vodo k zelo oddaljenim studencem. Za tisto djelo bo država prispevala 87,5% in je že nakazala skoraj pet milijonov lir in zato bojo mogli z djeli začeti v kratkem.

SMRTNA NESREČA

V čedadskem špitalu je umrú 58 ljetni Karlo Trinko, kamor so ga prepeljal pred dnevi, zaki je padu po štejnjah in udaru z glavob ob rob. Dobil je pretres možganov in si zlomil tud več reber.

Umrli pa so: 72 ljetni Emilio Angelini iz Sredenj, 78 ljetni Jožef Hvalica iz Sredenj, 75 ljetni Alojz Cuodar iz Dolenjega Tarbija, 64 ljetni Anton Florjančič iz Meline, 76 ljetna Antonia Koscak iz Prešerja, 65 ljetni Anton Krizetič iz Černetičev in 39 ljetni Alojz Hvalica iz Sredenj.

ELEKTRIČNA LUČ V TOJANU

Morebit se bo kakšnemu zdjelo neverjetno, a je takuó, nekatjeri zaseli Tojana, ki ležijo malo proti brjegu, še donás, ko živimo v atomski dobi, nimajo električne razsvetljave. Zaki je še nimajo, ne vjemó, a morebit so se prejšnji komunski administratorji preveč malo interesirali, da bi rešili že prej tisti problem. V tjem dnehu je končno paršlo na komun sporočilo, da bo stato dau potreban kontribut za instalacijo. Prodžet je sadá na repartu za gozdarstvo v Vidmu, kjer ga bojo muorli odobrit, potle ga predložiti pa še «Genuu Civile», ki bo nardiu djelo. Trjeba bo torej še nekaj časa potarpjet, a vsedno se troštamo, da ne bo poteklo dosti časa, ko bo tud tle zasvetila električna luč.

KONKORS ZA IZBUOJSANJE JAVNIH LOKALOV

«Ente Provinciale del Turismo» je razpisal nagradni konkurs za novo izgradnjo, razširitev ali kakršnokoli milioracijo hotelov in javnih lokalov v gorskih in gričevitih krajih videmske province. Vsega skupaj bodo razdelili pet milijonov lir premijev.

KONTRIBUT KMETOM ZA POGOZDOVANJE

Inšpektorat za gozdarstvo je dal nekaterim kmetom iz Čedada, Prapotnega in Tavorjane 1.395.000 lir državnega kontributa za pogozdit gole bregove. Kontribut so dobili: Ivan Durjavič iz Oborče 165.000 lir, Assunta D'Orlando 515.000, Jožef Kovačevščak iz Prapotnega 341.000, Jožef Rossi 350.000, in Avgust Florjan oba iz Tavorjane 156.000 lir. Omenjeni kmetje so ali bodo pa še posadili 35.000 smrek.

NA KRATKO POVEDANO

DOLENJI BRNAS. Dne 13. marca je provincialna tehnična komisija pregledala krave našega komun «razza pezzata rossa friulana». Komisija je upisala zbrano živino v album.

ŠPETER OB NADIŽI. Prejšnji tjeđan so se zbral vsi petdesetletniki, da so skupaj proslavili pol stoletja svojega življenja. Šli so ta dan tud na izlet v Videm, Gorico in Redipuglio.

GORENJI GRMEK. Dne 22. marca smo spremili k zadnjemu počitku 69 ljetuo Marijo Klabaj, ki je umrla po kratki in huđi boleznj v čedadskem špitalu.

SV. LENART. V kratkem bojo sistemiral šolo v Utani, ki že dougo časa čaka na popravilo. Šuolski provedirat je v ta namen dodelil pol milijona lir.

IBANA. Zadnje čase zapirajo v Idrijski dolini zguodaj vsa hišna vrata, zaki pretekli tjeđan so v Ibani doživeli neprijeten dogodek. Njekšan je pred hišo napadu 43 ljetno Pio Simonetič in ii zadau hude poškode na glavi. Vzrok napada ni znan, kakor tudi ne napadalec, tatvina je tud izključena, ker je žena uboga.

DOLENJI BARNAS. Na pragu domače hiše je 70 ljetni Jožef Gošnjak takuó nesrečno padu na glavo, da je dobil pretres možganov. Njegovo stanje je zlo resno.

KORITA V REZJANSKI DOLINI. Z dekretom predsednika republike je bila naša cerkev povzdignjena v župnijsko. Ta vas leži ob vznožju Kanina in šteje le 300 prebivalcev. Do sedaj je spadala pod župnijo Osojani in je župnik hodil sem brat mašo le parkrat na ljetu. Tako ima Režija sedaj kar pet župnij.

POSEBEN DOPIS NAŠEGA UREDNIKA

IZ DOLINE AOSTE

Privlačna dežela in prisrčnost ter delavnost Valdostancev - Petnajst let samouprave - Veliki napredki na ekonomskem, socialnem in kulturnem sektorju

Karta nam predstavlja Dolino Aoste, ki jo tvorijo 74 komunov s 102.637 prebivalci; meri 3.262 kvadratnih kilometrov, gostota pa je 31 na vsak kv. Km. Prestolnica Aosta ima 30.993 prebivalcev.

I.

Aosta, marca 1963. V Dolini Aoste, ki leži kot prilepljena na francosko-slovensko mejo, nas niso privabili ne radovednost in niti očarljivi kraji, ampak nas je gnala sem vroča želja, da bi videli novih reči in se seznanili kako deluje avtonomna dežela s posebnim statutom.

Prvo, kar je v nas napravilo globok vtis, je bila prisrčnost, s katero so nas sprejeli v glavnem mestu dežele Aosti in okoliških krajih, kakor tudi delavnost vsega prebivalstva, ki ne prestanto stremi po vedno novih socialnih pridobitvah in po ugotovitvi gospodarstva. Kot znano, je Dolina Aoste ekonomsko med najbolj razvitimi deželami v Italiji in tudi njen življenjski standard je v državi na najvišji stopnji in vse kaže, da se bo ta še dvignil in tako zadovoljil prav v vsem vse Valdostancev.

Dolina Aoste je avtonomna dežela in se že 15 let zelo uspešno upravlja sama. Valdostancev je okoli 100 tisoč, torej manj kot nas Slovencev v deželi Furlanija-Juljska Benečija in so imeli vseskozi od leta 1946 po enega svojega zastopnika v poslanski zbornici in v senatu. Leta 1958 sta bila izvoljena v senat René Chabod, v poslansko zbornico pa Severin Caveri. Oba parlamentarca pripadata francoski jezikovni skupnosti in sta bila izvoljena s podporo vseh demokratičnih in avtonomističnih sil. Francoska jezikovna manjšina je tudi za prihodnje politične volitve predstavila svoje kandidate: René Chabod kandidira za senat in Corrado Gex za poslansko zbornico (Caveri je prepuštil zaradi boleznih svoje mesto Gexu, ki je bil do sedaj priseljen za šolstvo v regionalni vladi). Vse kaže, da bo z gotovostjo tudi tokrat francoska jezikovna manjšina izvolila po enega poslanca v vsako izmed obeh zbornic italijanskega parlamenta.

Avtonomisti skupine

«Rjovečega leva»

V Dolini Aoste so uvedli drugačen volilni sistem: vsa dežela tvori eno samo uninominalno volilno okrožje za senat in poslansko zbornico, ker drugače ne bi mogli zagotoviti francoski jezikovni skupnosti zastopstvo v parlamentu; izvoljena sta tisti senator in poslanec, ki dobi največ glasov. Ker levičarske stranke niso predstavile svojih list in so pristopile k avtonomistični skupini, ki se predstavlja pod znakom «Rjovečega leva», ni torej dvoma, da bi ne bila izvoljena omenjena kandidata, ki pripadata francoski jezikovni manjšini in sta aktivna člana «Union Valdôtaine», to je izrazito francoska narodna katoliška organizacija, ki se vneto zavzema za obrambo valdostanske jezikovne manjšine in jo podpira tudi z vedna francoska duhovščina. Sodeč po njenem programu in po njenih članih, jo lahko približno primerjamo naši «Slovenski krščansko-socialni zvezi», le da «Union Valdôtaine» aktivno sodeluje tudi s socialisti in komunisti, ko gre za obrambo avtonomije Doline Aoste in celokupnih interesov — socialnih, kulturnih in ekonomskih — francoske jezikovne skupnosti.

Sprva so upravljali deželo skoraj sami demokristjani, kakšno leto sem pa jo upravljal manjšinska politična organizacija «Union Valdôtaine» skupno s socialdemokrati, socialisti in komunisti. Sodelovanje vseh teh političnih skupin se pa ne omejuje samo na deželno vladno, ampak upravlja jo skupaj tudi glavno mesto Aosta in večino občin Doline.

Krščanska demokracija je za sedanjše politične volitve predstavila nasproti kandidatom avtonomistične skupine «Rjovečega leva» prof. Bertheta za poslansko zbornico in adv. Bondaza za senat in oba pripadata francoski

jezikovni manjšini, a se ne zavzemata za obrambo jezikovnih pravic Valdostancev. Njuna izvolitev je skoraj nemogoča, čeprav ju podpirajo šibke lokalne desnice, ki se zbirajo okoli svoje ga glasila, tednika «Le Moniteur Valdôtain» in razpolagajo z ogromnimi finančnimi sredstvi. Desnico namreč predstavljajo magnati velikih industrijskih kompleksov Châtillon in Montecatini, ki imata tu v Dolini Aosti dve veliki tovarni.

Nemška manjšina

v Gressoney

V mejah avtonomne dežele Doline Aoste živi poleg francoske jezikovne manjšine tudi nekaj tisoč nemško govorečih državljanov in sicer na ozemlju Gressoney la Trinité, tik ob švicarski meji. Posebni statut dežele priznava enakopravnost francoskega jezika z italijanskim. Člena 38 in 39, ki je tu spodaj prinašamo, se v zvezi s tem glasita dobesedno takole:

Člen 38 — V dolini Aoste je francoski jezik enakopraven italijanskemu.

Javni akti morejo biti pisani v enem ali drugem jeziku, razen akti sodnih oblasti, ki morajo biti pisani v italijanskem jeziku.

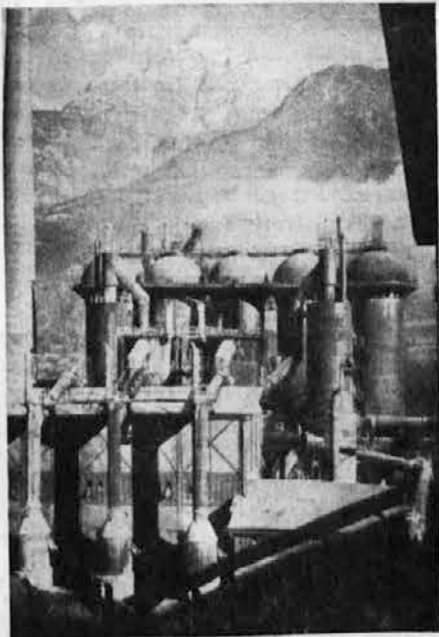
Državne administracije morajo po možnosti vzeti v službo uradništvo po rdu iz dežele ali ki obvlada francoski jezik.

Člen 39 — V solah vseh vrst in stopenj, ki so odvisne od dežele, je posvečeno pouku francoskega jezika enako število tedenskih ur kot pouku italijanskega jezika.

Poučevanje nekaterih predmetov se lahko vrši v francoskem jeziku.

Krajevna radio postaja posreduje za oddajo «La Voix de la Vallée» vsak dan poročila v francoskem jeziku, enkrat tedensko pa posreduje tudi posebno oddajo v nemščini za maloštevilno nemško jezikovno manjšino.

Petnajsta obletnica dežele je bila svečano praznovana pred nedavnim in sicer 26. februarja t.l. Za to priložnost so napravili bilanco o izvršenem delu, ki je pokazala velike napredke na vseh sektorjih, od turističnega pa tja do industrijskega. Moglo se je tudi ugotoviti, kako dežela prednjači za podvig raznih panog in tudi kako se

Pogled na metalurški objekt «Cogne», ki zaposluje preko 8.000 delavcev in je last delniške družbe pri kateri ima država večino delnic. V rudniku «Cogne» izkopljejo letno okoli 350.000 ton magnetita, ki je med najboljšimi v Evropi. Ta rudnik daje 30% železne rude izkopane v Italiji.

bori za dosego «proste cone», ki bo prav gotovo v najkrajšem času postala stvarnost.

Komu gre zasluga za dosežene rezultate? Vsem, posebno kar zadeva borbo za avtonomijo, ki je bila izredno ostra. Na vsak način so se izkazale največje pridobitve Doline Aoste v času, ko je bila strnjena oziroma enotnost Valdostancev najtesnejša.

Demokristjani sabotirajo deželo

Svoj čas je lokalna krščanska demokracija, ki je dala za dosego avtonomne dežele zelo velik prispevek, ustvarila tako ozračje, da je povzročila oslabeitev ali boljše rečeno razcepjenost med Valdostanci. Ko je imela v rokah deželo, je začela izvajati diskriminacijsko politiko, namesto da bi nadaljevala z enotno borbo, da bi tako težko dobljena avtonomija ne ostala mrtva točka. Njeni zastopniki so se «romanizirali» prav tako kot so se «romanizirali» furlanski Tessitorji, Pelizzi in drugi in so očitno delovali proti interesom dežele.

Lahko rečemo torej, da se je krščanska demokracija posluževala svoje večine v valdostanskem parlamentu, a ne da bi delovala v prid prebivalstva, ampak da bi po navodilih rimskih centralistov čim bolj sabotirala deželno ustanovo.

Samo ko je to žalostno stanje prenehalo — in to hvala enotnemu nastopu vseh resničnih avtonomistov, ki so se združili pod znakom «Rjovečega leva», od «Union Valdôtaine»

do socialdemokratov, socialistov in komunistov — so se stvari obrnile na boljše in dežela je mogla napredovati tako na kulturnem kot na ekonomskem in socialnem polju.

Zasluga, da je prišlo do tako velikega izboljšanja na vseh področjih, gre prav prej omenjeni skupini, v kateri prevladuje «Union Valdôtaine». Dober del zasluga gre tudi valdostanskima poslancema senatorju René Chabod in poslancu Severinu Caveri, oba, kot smo prej povedali, aktivna člana gibanja za obrambo valdostanske jezikovne in etnične manjšine, ki sta se z vneto in učinkovitostjo borila v rimskem parlamentu.

Naj še podčrtamo pomembno delo, ki ga je izvedel valdostanski parlament: odobril je celo vrsto koristnih zakonov, med temi tudi onega o industrializaciji. Ta zakon je dosti pripomogel, da so zgradili nove industrijske objekte v pasivnih krajih Doline Aoste.

Zelo nas je razveselilo srečanje z nakaterimi delavci iz naših krajev, ki so zaposleni v Aosti, v rudnikih Cogne in v raznih drugih metalurških industrijah. V Dolini Aoste pa ni samo dosti naših delavcev, vse polno je tudi naših deklet iz Terske, Krnahtske in Nadiške doline, ki delajo v hotelih in v industrijskem kompleksu «Châtillon», kjer izdelujejo nylon, rayon itd. Srečali smo celo nekatere potujoče brusarje s svojimi karakterističnimi trički: prišli so pravkar iz Režije. O naših delavcih in o industrijskem in turističnem razvoju Doline Aoste bomo poročali prihodnjič.

v. t.

iz prve strani

KATERI BODO PORAZENI?

nima krščanska demokracija nobenih skrbi za ponovno izvolitev teh kandidatov, in več kot štiri na sedem senatorjev, kolikor jih mora biti izvoljenih v deželi Furlanija-Juljska Benečija, ne bo mogla, sodeč po zadnjih političnih volitvah, poslati v senat, ker bodo z gotovostjo izvolili vsak po enega senatorja PCI, PSI in PSDI. To so torej razlogi, da je izvolitev Pelizza nemogoča.

Pelizzo se seveda vsega tega zaveda in zato išče vseh mogočih načinov, da bi se prikupil posebno pri slovenskih volivcih. Iz čisto volilnih namenov je ustanovil «Pro Loco» (turistično društvo) v Spletu ob Nadiži, «Skupnost komunov Nadiške doline» (ustanove, ki so samo na papirju in se pojavljajo le ob času volitev), organiziral je «zgodovinski» polet županov iz Nadiške doline in «Pedemontane» v Rim, sprejel predsedstvo «Furlanske filozofske zveze», hodi od hiše do hiše prosjači glasove, obiskuje kasarne, ki so mu podrejene kot podsekretarju pri ministrstvu za obrambo (tudi Baresi iz Gorice je bil podsekretar v tem ministrstvu in je tam končal svoj mandat), izdaja se za sina slovenskih staršev, kjer se mu zdi potrebno, za italijanskega patriota, za zavednega Furlana, se priporoča slovenskim in italijanskim duhovnikom (seveda in vsakemu drugače prikaže) in vse to z obljubami, ki jih, kot v preteklosti, ne bo izpolnil.

Nihče ne bi smel pozabiti, da so Slovenci odprli oči in da zato ne bodo nikoli odpustili Pelizzu, da se je ob gotovih prilikah od njih tako malo spodbudno izkazal, da jim je celo skušal škodovati, ko je skupaj z županom Nadiške doline in čenčskega okraja podpisal izjavo, s katero je pozival vladno in parlament, da naj pri sestavi posebnega statuta dežele Furlanija-Juljska Benečija izključijo katerikoli namig, ki bi se nanašal na posebno ravnanje napram slovenski jezikovni skupnosti videmske pokrajine.

Slovinci ne bodo volili za Pelizza tudi zato, ker izrablja njihovo dobro vero za zadostitev svojih številnih ambicij, ki so vidne in pretirane.

Še o enakopravnosti Italijanov v Sloveniji

O določilih v osnutkih zvezne ustave in republiških ustav v Jugoslaviji, ki jamčijo narodnostne pravice narodnih manjšin smo v našem listu že obširno poročali, kakor smo objavili tudi že nekaj predpisov, ki jih glede manjšinske zaščite vsebujejo statuti posameznih okrajev odnosno občin, kjer žive pripadniki manjšin. Pred nedavnim je bil v kopirski okraj izdalen osnutek statuta občin Koper, Izola in Piran, ki prav tako vsebuje konkretna določila o zaščiti in enakopravnosti tamkajšnje italijanske manjšine. Da bi lahko ugotovili, kako širokogrudno so zajamčene narodnostne pravice italijanske manjšine, hočemo posredovati vsebino določb, ki te pravice vsebujejo.

Vseh členov osnutka statuta, ki zadevajo jamstva za uživanje pravic italijanske narodne skupnosti, je 26. Med splošnimi določbami statuta sta važna predvsem člena 8 in 9. Člen 8 določa, da «posebni republiški zakon določa območja občin, ki bo proglašena za narodnostno mešano območje, katero bo hkrati dvojezično območje. Slovenski in italijanski jezik sta na tem območju enakopravna. Občina zagotavlja in varuje to enakopravnost ter skrbi za uporabo obeh jezikov po določbah petega poglavja statuta».

Člen 9 statuta pa se glasi: «Občani slovenske in italijanske narodnosti uživajo na območju občine enake pravice. Občanom italijanske narodnosti je tako kot občanom slovenske narodnosti zlasti zajamčena pravica, da razvijajo svojo kulturo, se združujejo v kulturnih organizacijah in ustanavljajo zavode, ki jim zagotavljajo te pravice».

Posebno važnost in pomen ima člen 27 statuta vseh treh občin, ki pravi:

«Občina kot obmejno in dvojezično območje z mešanim slovensko-italijanskim prebivalstvom, v skladu s skrbjo za vsestranski razvoj in napredek italijanske narodne manjšine ter za uredničenje skupnih vzgojnih, izobraževalnih in kulturnih smotrov obeh narodnostnih skupin, prispeva k spoznavanju kulture italijanske narodne manjšine in italijanskega naroda na svojem območju ter k spoznavanju kulture slovenskega naroda in slovenske narodne manjšine onstran meje s tem, da podpira sodelovanje in izmenjavo kulturnih dobrin prebivalstva z obeh strani meje».

Zgoraj omenjeno peto poglavje statuta vseh treh občin nosi skupen naslov POLOŽAJ OBČANOV ITALIJANSKE NARODNOSTI IN DVOJEZIČNOST. To poglavje je razdelje-

no na 22 členov (od 137 do 159), ki podrobno določajo, kako se morajo izvajati določbe, ki jih vsebuje člen 8 splošnih določb. Nadvse značilen je člen 137, ki pravi da so občani italijanske narodnosti v občini sestavni del občinske družbeno-politične skupnosti ter uživajo družbeno varstvo občine, ki skrbi za njihov vsestranski razvoj in napredek v duhu enakopravnosti in bratstva jugoslovanskih narodov z narodnimi manjšinami.

Sledi osem členov, ki podrobno določajo obveznosti občine do občanov italijanske narodnosti.

Člen 138: «Občanom italijanske narodnosti je zagotovljena svobodna uporaba njihovega jezika v javnosti in družbenem življenju, kakor tudi pri opravljanju javnih funkcij in drugih javnih dolžnosti ter pri uveljavljanju njihovih zakonitih pravic in pravnih koristi».

Člen 139: «Občanom italijanske narodnosti je zagotovljeno osnovno šolanje v svojem jeziku. Občina skrbi in pospešuje njihovo izobraževanje v srednjih splošno izobraževalnih in strokovnih šolah z italijanskim učnim jezikom».

Člen 140 našteva vse kraje in šole z italijanskim učnim jezikom v vsaki izmed treh občin ter dodaja: da «občina po potrebi ustanavlja še druge šole z italijanskim učnim jezikom, ali pa podpira šolanje italijanskih občanov na takih šolah izven občine».

Tudi nadaljnji štirje členi vsebujejo predpise o šolah z italijanskim učnim jezikom. Člen 141 določa, da na teh šolah «poučuje osebe iz vrst

občanov italijanske narodnosti, ki je posebno usposobljeno za poučevanje v tem jeziku» in le «po potrebi se lahko sprejme v službo na šoli tudi tuj državljani ob pogojih, ki veljajo za sprejem tujega državljanja v javno službo». Tudi «tehnično in pomožno osebje na teh šolah se zaposluje praviloma izmed občanov italijanske narodnosti».

Člen 142 določa, da mora učni načrt na italijanskih šolah «upoštevati posebnosti kulture italijanskega naroda in ne sme motiti narodnostnega čuta učencev».

Člen 143 pa pravi: «V vseh šolah s slovenskim učnim jezikom na dvojezičnem območju občine je italijanski jezik v vseh razredih obvezni učni predmet. V vseh šolah z italijanskim učnim jezikom je slovenski jezik v vseh razredih obvezni učni predmet».

Zadnji predpis glede šol vsebuje člen 144, ki določa: «Občina ustanavlja in vzdržuje pedagoške ustanove za otroke italijanske narodnosti».

Temu členu sledi zelo važen člen 145, ki predpisuje, da «občina materialno podpira kulturne krožke in druge oblike kulturnega udejstvovanja, v katerih se združujejo in udeležujejo občani italijanske narodnosti».

Člen 146 vsebuje naslednjo važno določbo: «V upravi občinske skupnosti morajo biti zastopani tudi občani italijanske narodnosti, praviloma pa tudi v njenih svetih in komisijah».

(Dalje prihodnjič)

ZA NAŠE gospodinjstvo

Prismojeno mleko poravnate, če položite vanj košček oglja, ki ste ga zavili v snažno krpico.

Zelene madeže od trave odpravite, če jih navlažite z alkoholom in posušite z vato. To velja posebno za nepravilno blago.

Surovo maslo, ki smrdi in ni več dobro, pregnetite z vodo, kateri dodate nekoliko jedilne sode. Vodo potem odlijte.

Konzervo lahko odprete tudi z navadnim nožem, če jo položite na vroč štedilnik. Pomagajte si lahko tudi z vročim likalnikom.

Groz ostane dolgo časa sočen, če ga odrežete s koščkom trte ter jo na odrezanem mestu zalijete z voskom ali parafinom. Grozd obesite v suh hladni prostor.

QUALI SARANNO I "TROMBATI"? PLANICA 63

Pelizzo e Marangone tra i pericolanti - Schiratti e Beltrame non sono stati messi in lista mentre Solari vi ha rinunciato

Strano: durante questa quasi antielettorale politica — si voterà infatti, come si sa, nei giorni di domenica 28 e lunedì 29 corrente — anziché scervellarsi su coloro, di ogni lista, che saranno i probabili eletti o rieletti, si parla quasi esclusivamente di coloro che fanno parte della rosa dei probabili trombati.

Prima di tutto, per meglio rendere edotti i nostri lettori, precisiamo, o meglio torniamo a dire, che le liste in lizza per la Camera dei Deputati nella nostra circoscrizione elettorale (Udine-Gorizia-Belluno) sono otto con un complessivo di 111 candidati, liste che sotto riportiamo.

In quanto ai candidati al Senato, in riferimento ai collegi dove voteranno gli elettori di lingua slovena della Slavia Friulana e della Vaj Canale, sono tredici, e precisamente:

Collegio di Cividale: Lazzaro Alfredo, ex sindaco di Cervignano, del P.C.I.; Gabassi Pietro del MIS; Sirch Giuseppe di Udine, oriundo di San Leonardo, del P.L.I.; Guarnotta Gianni, la cui madre è una slovena della Val Natisone, del PSDI; Pelizzo Guglielmo, sindaco di Cividale, della D.C.; Angeli Giobatta, ex sindaco di Tarcento e Presidente dell'ANPI provinciale, del PSI.

Collegio di Tolmezzo: De Caneva Tranquillo, di Tolmezzo, del P.C.I.; Jus Luigi, di Udine, del P.R.I.; Fant Umberto, di Tarcento, del M.S.I.; Raber Arturo del P.L.I.; Zannier Attilio, consigliere provinciale, da Spilimbergo, del PSDI; Biasutti Lorenzo, deputato uscente, da Forgaria, della D.C.; Bonacina Ercole, di Avezzano, del P.S.I.

Qui va riferito che tre noti parlamentari non risultano tra i candidati. Due di essi — Schiratti e Beltrame — per decisione dei rispettivi Partiti, ed uno — Solari — per avervi rinunciato.

Le previsioni generali per la Camera dei Deputati danno per eletti, nella nostra circoscrizione, otto deputati della lista democristiana, due del P.S.I., due del P.C.I. e probabilmente due del PSDI, salvo varianti dipendenti dai resti.

Le prossime consultazioni elettorali politiche senza dubbio non mancheranno di procurare delle sorprese, e forse anche grosse, sul tipo del resto delle consultazioni precedenti nelle quali sono stati eliminati nientemeno che due capilista: Berzanti della D.C. e Lizzero del P.C.I.

E circa questi probabili battuti, o tolti di mezzo, si fanno i nomi di due parlamentari di un certo rilievo: Martina di Grado, precedentemente eletto con i voti determinanti degli elettori di lingua slovena nei cui riguardi si è rimangiato tutte le promesse, e Marangone il quale, specie dopo quanto ha ripetutamente dichiarato e scritto nel suo opuscolo di propaganda «Finalmente la Regione Friuli-Venezia Giulia!», non gode, e non può certo godere, della fiducia degli elettori di lingua slovena del Goriziano e della provincia di Udine i cui voti, nel 1958, furono, si può quasi dire, determinanti anche per la sua elezione alla Camera. Il Marangone, tra lo altro, ha dichiarato alla Camera dei Deputati a proposito delle minoranze linguistiche slovene:

«Quelle minoranze sono oggi divise in tutti i Partiti politici costituzionali presenti in questa Camera. Non possiamo e non dobbiamo creare le condizioni per cui esse si uniscano in un solo gruppo politico a sé stante. Questo sarebbe un gravissimo errore (la sottolineatura è nostra). Le minoranze etniche della regione Friuli-Venezia Giulia devono essere rivolte verso Roma, se così mi posso esprimere. Non dobbiamo consentire che per colpa nostra tengano sempre gli occhi rivolti verso Lubiana: devono imparare a guardare a Roma. Devono guardare a Roma come tutti noi... Questo io lo definisco un atto patriottico». Gli Sloveni invece, specie quelli che

gli hanno dato il voto nel 1958, hanno definito il suo linguaggio, un linguaggio di stile fascista.

Passando al campo senatoriale, tra i pericolanti vi figura il Sindaco di Cividale Guglielmo Pelizzo ritenuto una valida pedina del «franco tiratore» Giulio Andreotti, un uomo di punta della destra democristiana filofascista.

Il Pelizzo, che prima di tutto deve guardarsi dal suo correligionario Biasutti presentatore del progetto di legge per l'istituzione della Regione Friuli-Venezia Giulia, non solo vedrà falcidiati i suffragi da parte degli Sloveni emigrati nonché da quelli rimasti in sede — i quali ultimi poco gli credono dopo le sue ultime esibizioni pre-elettorali (specie dopo la firma nella Prefettura di Udine di una dichiarazione, indirizzata al Parlamento italiano ed al Governo, contro l'estensione agli Sloveni della provincia di Udine dei benefici di cui hanno

diritto, e dopo il farsesco ma costosissimo viaggio in aereo a Roma) — ma anche dal complesso di circostanze tecniche dovute allo stesso meccanismo elettorale e in primo luogo per gli spostamenti degli elettori dei mandamenti di Latisana e di Codroipo dal collegio di San Vito al Tagliamento al collegio di Cividale.

Queste le ragioni per cui la sconfitta di Pelizzo è data per scontata. Ma nella speranza di evitare tale rovescio, il Pelizzo in questo scorcio di campagna elettorale si dà da fare come non mai; e non per nulla ha mobilitato tutti i Sindaci della pedemontana e promosso la costituzione di una «Pro Loco» a San Pietro al Natissone in funzione eminentemente elettorale. Questo è proprio un adoperarsi con tutti i mezzi, anche i più disperati, per procurarsi voti.

Egli si è rivolto, e si rivolge di continuo, ai giornali locali; e si serve inoltre della «Società Filologica Friu-

lana» nonché di radio Trieste (trasmissioni in lingua italiana e slovena).

Ma non basta: è arrivato ancora più in là e precisamente al punto di mandare i suoi biglietti da visita ai comunisti con la speranza di avere il loro voto o per lo meno di evitare la loro campagna contro di lui. Ha avvicinato e avvicina perfino esponenti dei partiti di sinistra della zona (socialisti e comunisti) perché favoriscano in qualche modo la sua elezione in cambio di promesse che, come in passato, non verranno mantenute.

Non bisogna dimenticare che gli Sloveni hanno aperto gli occhi e che non perdoneranno mai a Pelizzo il poco edificante comportamento tenuto, in certe circostanze, ai loro danni ed in particolare il fatto di approfittare sempre della buona fede delle popolazioni delle Convalle del Natisone al fine di soddisfare le sue ambizioni che sono molte, esagerate ed evidenti.

Da Pulfero a Montefosca

Strade impossibili - Amministrazione comunale... all'ordine del giorno
Trappola per voti - Situazione preoccupante - Si spera nella Regione

Questo articolo abbiamo ritenuto pubblicarlo, oltretutto in sloveno, anche in italiano; e ciò perché ne possano meglio prendere buona nota, per i provvedimenti del caso, le Autorità cui spetta la tutela e la difesa dei diritti di tutti i cittadini, non solo, ma anche e soprattutto il dovere di provvedere e conseguentemente garantire — con la dovuta sollecitudine e con i mezzi più adeguati — a questi cittadini sufficienti fonti di lavoro generatrici di una decorosa esistenza. E inoltre non trascurare l'edilizia (case, scuole, asili, ponti ecc.) e le vie di comunicazione (racordi stradali e collegamenti con i servizi di autocorriera).

Tra Pulfero e Montefosca a un certo punto vi appare la località di Calla: ridente e accogliente ma spopolata e priva di risorse. Benché la sua popolazione, pur priva di redditi, paghi regolarmente, e come, le tasse, le autorità poco si preoccupano delle sue necessità.

Poco fuori Pulfero, sulla strada comunale, se tale si può chiamare, che porta su a Erbezzo, Zapotocco, Calla e poi, con maggiore sforzo e difficoltà, a Montefosca, distante all'incirca tredici chilometri dal fondo valle, alcun tempo fa cadde una frana (terra frammista a crepacci) che per alcuni giorni rese impossibile il traffico.

E' stato appunto questo infortunio, frutto delle avversità stagionali e in parte, forse preponderante, della negligenza dei preposti alla cosa pubblica, che ci ha richiamati nella zona; ma a colpirci, più della frana ormai ripulita, sono state altre cose.

Prima di tutto il funzionamento a Pulfero dell'amministrazione comunale...

...amministrazione modello da prendere come esempio.

Abbiamo chiesto del segretario:

— E' a Genova per «l'adunata» degli alpini.

— E non c'è un «facente funzioni», uno insomma che lo sostituisca?

— Mah?!

— Il Signor Sindaco c'è?

— No, è a Tarcento nel suo negozio.

— C'è almeno l'incaricato della sezione elettorale?

— E' fuori anche lui per reperire manifesti a Cividale.

Quindi nulla da fare; e lì, in Municipio, c'è gente che aspetta, che impreca, anche, perché per avere un documento o un'informazione bisogna tornare in «Comune» due, tre, quattro e perfino più volte. Ma i lagni contro questo andazzo si sentono, e forse più abbondanti e mordaci, anche fuori dei locali del Municipio, specie nelle borgate che sono lontane e non facilmente raggiungibili e che a venirci giù anche una sola volta costa fatica e tempo, molto prezioso tempo.

Ma passiamo ad altro.

Sulla strada comunale, impossibile, cui abbiamo accennato, abbiamo incontrato piccoli gruppi di operai intenti a lavori di rettificazione. Non ci siamo affatto meravigliati. Nel mese in corso ci sono le elezioni politiche e naturalmente tutto giova per «fare colpo», per far vedere che certe cose si fanno realmente.

Una specie di specchietto per allodole o meglio di «trappola per voti».

Piccole cose che in fondo giovano poco e non risolvono affatto il vero problema della strada comunale e dei relativi collegamenti; e non parliamo del tratto ultradisagevole e pericoloso che da Calla porta a Sant'Andrea! Del resto non molto dissimili risultano le condizioni delle carrarecchie che da Pulfero portano, a est, a Gorenjivas. E queste e quelle lasciate quasi tutte nel più completo abbandono in quanto mancanti della necessaria periodica manutenzione.

Ma perché non vi fate avanti, perché non reclamate, non protestate? — abbiamo chiesto a un brav'uomo del luogo.

— E' inutile, tanto non cambierebbe niente. Anche la protesta troverebbe il tempo che trova.

Addentrandoci di più nelle cose, abbiamo rilevato che poco o nulla è cambiato nella zona, specie per quanto riguarda il settore agricolo — la unica latteria si trova a Montefosca — per cui la gente, mortificata e avvilita da una situazione insostenibile, continua ad andarsene: tre di loro stavano lasciando la borgata mentre arrivavamo noi. Ci hanno detto:

— Che dobbiamo rimanere qui a far la fame, senza nessuna prospettiva? E sono molti che hanno il coraggio di parlare di miracolo economico! Miracolo, sì, ma per i capitalisti, i

grossi signori, che si pappano tutto, e, assieme al governo, lasciano noi in queste condizioni.

Oltre a tutto ciò che difetta o manca del tutto per garantire ad ogni essere umano almeno il minimo necessario per un sufficiente sostentamento alimentare, un decoroso alloggio, indumenti e via dicendo, va ricordata anche la scuola.

Ad esempio a Zapotocco l'edificio scolastico ha tutta l'aria di una modestissima casetta colonica con sole due aule e una porta d'ingresso da far pietà. E stona soprattutto per il fatto che di fronte a tanto precario edificio, quando è ora di lezione, sul margine opposto della strada che dà sul burrone, fa invidiosa e provocante mostra di sé una lussuosa milletrecento di un insegnante. In contrasto anche con le sue colleghe, poverine, che a piedi devono compiere ogni giorno e con qualunque tempo, tra andata e ritorno, chilometri e chilometri di strada faticosa e impervia.

Niente da eccepire, invece, dal lato panoramico e da quello salubre: aria veramente da far rinvigorire i polmoni e aumentare straordinariamente l'appetito e visioni davvero meravigliose, addirittura fiabesche: cocuzzoli innevati, abetaie folte quasi chiome di fata, e, a volte, orridi gioiosamente impressionanti da far mozzare il respiro e l'acqua limpida e gorgogliante del Natisone.

Una volta, però, estraniati dalle bellezze e dai richiami fascinosi della natura, rimane il quadro di una realtà negativa, nuda e cruda, e che non appare mai sulle cartoline illustrate come invece avviene per i motivi panoramici e per il folklore, semmai buoni per solleticare e dare vita, e sarebbe possibile, purché lo si volesse, a un movimento turistico.

Ma quando si comincerà a fare qualcosa di veramente utile e buono da quelle parti? Quando si darà inizio ad una vera e propria rinascita economica per garantire una degna esistenza a quelle popolazioni?

Non certo con le promesse elettorali, del resto mai mantenute; ed appunto per questo non rimane che confidare nella comprensione, nella saggezza e nel senso di giustizia di coloro che tra non molto, speriamo, saranno chiamati a reggere le sorti della Regione Friuli-Venezia Giulia.

Intanto il costo della vita continua a salire!

Zaključek mednarodnih tekem planinskih poletov je v prekrasnem sončnem vremenu privabil nad 40 tisoč gledalcev, ki so prišli iz vseh krajev Jugoslavije, Italije in Avstrije. Poletom so prisostvovali tudi predsednik jugoslovanske republike Tito s soprogo in drugi visoki gostje.

DALLA JUGOSLAVIA

CORSI DI LINGUA PER INSEGNANTI E STUDENTI ITALIANI

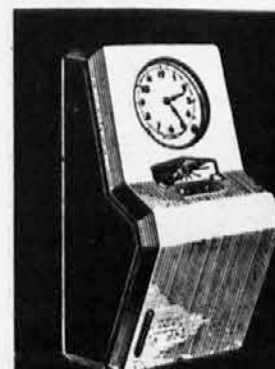
Si è concluso recentemente a Capodistria ancora un seminario di cultura italiana per gli insegnanti e gli studenti delle scuole medie italiane dell'Istria. I docenti che hanno svolto i temi sono quasi tutti gli stessi dello scorso anno e precisamente: prof. M. Marcanton di Venezia, prof. L. Traparolo di Roma, prof. G. Cullini di Padova, prof. A. Greco di Roma, prof. Rispoli di Roma, prof. A. Frascini di Roma, prof. I. Montalvo di Trieste, dott. E. Crise di Trieste, prof. A. Proni di Bari, prof. R. Richard di Pavia, p.o.f. Prandi e prof. Tagliavini della Università di Padova.

Gli studenti della Slavia Friulana attendono ora un simile corso con la partecipazione di docenti della vicina Slovenia.

NELLE SCUOLE ITALIANE DI BUJE D'ISTRIA, UMAGO E CITTANOVA

Una commissione di funzionari del Ministero per la Istruzione Pubblica della Repubblica di Croazia ha visitato le scuole italiane dei Comuni istriani di Buje, Cittanova e Umago. Scopo di tale visita è stato quello di studiare «in loco» alcuni problemi delle scuole del Bujese. A conclusione della visita, presente anche il Presidente della Commissione Italo-Jugoslava per le minoranze linguistiche, Mitja Vošnjak, si è tenuta una riunione con tutti i direttori didattici delle scuole italiane e croate della zona. Mitja Vošnjak ha sottolineato, nel suo intervento, l'importanza e il ruolo che hanno i gruppi linguistici e concretamente quello italiano in Jugoslavia e quello sloveno in Italia, quale ponte di congiunzione tra i due Paesi, retti da ordinamenti politici interni diversi e tuttavia propensi al reciproco rispetto e alla reciproca complementarietà economica.

V VSAKO HIŠO IN OGNI CASA

vaš čas pridobi vso svojo vrednost!

soparudine

UDINE
Via Cavour, 1
Tel. 0432/111111